УВОД

Повечето изследвания на разбирането на един и същ проблем особено в политиката – при експерти и лаици, показва диаметрално противоположни гледни точки. Това означава, че когато проблемът трябва да се реши, тези две групи хора подхождат различно, използват различни понятия и имат различни емоции, свързани с възможните реакции към него. Политиците, от своя страна, в описаната ситуация, се намират в труден, неразрешим конфликт – да трябва да предложат експретни решения на основата на знанието на експертите, което не съответства с разбирането на избирателя, да се налага да говорят и обещават на езика на тези, които ще им дадат властта, т.е. да не казват истината и в същото време да знаят, че властта ще им бъде отнета един ден поради неспазване на дадените обещания. Избирателят очаква казаното да бъде изпълнено. Той е убеден, че когато политикът каже нещо, то то трябва да се реализира в рамките на мандата му, даже и по-бързо. Неговата емоция и неудовлетвореност го води в очакванията и в същото време е ключът на катинара, с който се хлопва и залоства вратата между гражданина и политика. Разочарованието от политическото говорене и поведение води до оттегляне от активна гражданска позиция и доброволно предаване на контрола от мнозинството (гражданите) на малцинството (политиците). Това е прекият път към авторитаризма.

Какво може да бъде възможното решение на описания конфликт? Сближаване на основните понятия при експертите и лаиците. И най-важното – обръщане на нагласата – кой контролира политическите процеси. А именно – от сегашната, която съдържа убеждението, че всеки, който вземе властта лъже и присвоява, без да има кой да го контролира, до нова – при която контролът и властта са в ръцете на избирателя.

Тази промяна не може да бъде реализирана без качествено и ефективно гражданско образование, което да се спира на реалните обществени проблеми и възможните реални посоки на тяхното разрешаване.

Научното изследване на политическия процес, с който се занимавам от 2000-та година, е изключително предизвикателство да се анализират, интерпретират и прогнозират политическите събития обективно, изолирайки личните пристрастия, чрез осъзнаване и контролиране. Дълго време се страхувах, че привнасям лични пристрастия, докато резултатите от последното коалиционно управление не потвърдиха всичките ми притеснения за проблема с постистината и манипулацията на общественото мнение, включително чрез манипулативното присъствие на псевдоекспертиза. Случващото се през последните години ме убеди, че демокрацията е недостижима цел, която трябва да се защитава ежедневно и ежечасно, защото в противен случай *„обратната тяга“* може да ни върне директно при тоталитаризма. Рискът провокира въпроси за това как да се справим с него, кой е ключът към политическата демократична относителна устойчивост. Настоящата книга, е моята гледна точка към един от начините за по-висока ефективност при придобиване на знания за демокрация, като условие към по-добра демократична устойчивост.

XXI век носи много конфликти, натрупва много напрежение, търсейки пътя към *„отвореност“* на демократичните практики спрямо интересите на отделния човек. В света виждаме режими, които поддържат обществата си в *„затворени“* системи (Иран, Саудитска Арабия, Северна Корея), и други (страните в Северна Америка и Европейския съюз), които запазват относителна отвореност на обществените си отношения. Откритостта, отвореността обаче предизвикват сътресения, причинени от опитите на малцинството да задържи властта на всяка

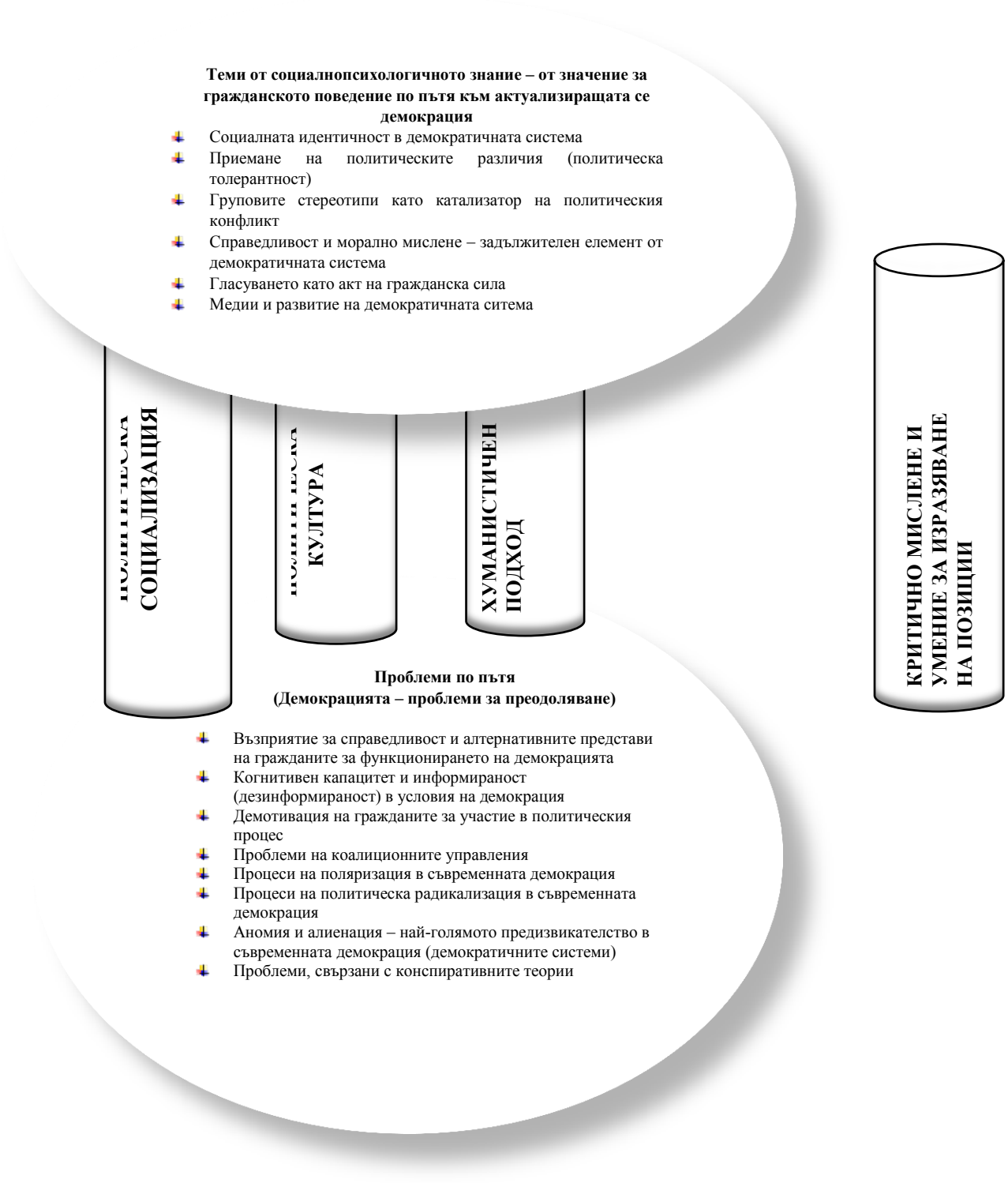
цена, от лошото качество на образованието, от последните издихания на либерализма и неговите ценности. Битката се води чрез *„постистини“,* в които всеки се губи. Постепенно се развиват процеси, които на фона на глобализацията стимулират прояви, свързани с поляризация и радикализация от различен тип, засилващи антидемократичните сили. Така светът се измества от етап на развитие на демокрацията, към установяване на диктатури. Психологичната наука има жизнено важно значение в подкрепа на обществата за осъзнаване и развитие на демократичния процес.

Къде сме ние в тези процеси? България се намира в изключително трудна ситуация. Причината е, че в нея се преплитат проблемите на страна, която е в ранен етап на демократично развитие, в съчетание с глобалните проблеми и интереси на фона на носталгични настроения, които затрудняват политическото действие. Носталгията на част от гражданите предполага лутане в политическите предпочитания и възможност политически субекти да използват лесно манипулирани обществени настроения.

Едно от решенията за ускоряване на процеса на взимане на решение на базата на доказателства и по-зрял политически избор, е гражданското образование. Тази тема преживява ренесанс в последните години, именно поради проблемите в демократичното развитие даже и в т.нар. развити демокрации. Запознавайки се със Наредба № 13 от 21 септември 2016 г. за гражданското, здравното, екологичното и интеркултурното образование и рамковите изисквания за резултатите от обучението по гражданско образование, установих отсъствието на основни теми и методи, които да формират базисно знание, което мотивира и дава умения за създаването на интересуващ се, знаещ, активен гражданин.

Тази книга е част от усилието, което трябва да очертае необходимата работа в сферите на психологичната наука и образованието в тази посока. Идеята е да се очертаят психологичните процеси и съвременното знание за тях, които са в основата на проблемите, затрудняващи демократичното развитие.

Структурата на книгата е изградена от три части: *първата* е посветена на наблюдаваните проблеми в политическия живот, които пречат на демократичния процес и рушат доверието в него, във *втората* глава са представени четирите стълба на философията и методологията, която трябва да залегнат в основата на разбирането на психологичните процеси по време на изучаване, разбиране и обучение и *третата глава* очертава темите, които трябва да са в основата на гражданското образование и дават решения.

Графика 1. Модел на организация на проблеми, подход и теми за обучение

Те са поднесени така, че на първо място да бъдат полезни на тези, които подготвят рамковите изисквания и програмите по гражданско образование, което предполага тяхното задълбочено осмисляне и прилагане.

В резултат се очертава нов модел на тематично обвързано знание, стъпило на първоначално очертаните проблеми в първа глава.